

Suomalaisia menneinä aikoina Ruotsin Härjedalenissa

Kun tänä päivänä puhutaan Ruotsin suomalaismetsistä tai suomalaisalueista, tulee pitää mielessä, että omana aikanaan nämä alueet ovat olleet hyvinkin tarkasti rajattuja suomalaisten asuinalueita Verm-lannissa. Orsan rovasti Axel Hambræus, joka kuoli muutamia vuosia sitten, toimi kauan Orsan kirkkoherrana ja tunsu sikäläiset suomalaismetsät erinomaisesti. Hän oli tunnettu kirjailija, joka aikanaan julkaisi mm. kirjan: Finnmark och fäbod, jossa hän eloisasti kuvaa oman aikansa elämää suomalaismetsissä. Orsan suomalaismetsät ulottuivat Härjedalenin rajaan asti, mutta Hambræus nimenomaan kieltää suomalaisasutusta olleen siellä, mainiten, että alue liitettiin Tanskan alaisuudesta Ruotsiin Roskilden rauhassa 1658.¹ Tämä on valitettavasti ollut yleinen mielipide Ruotsissa.

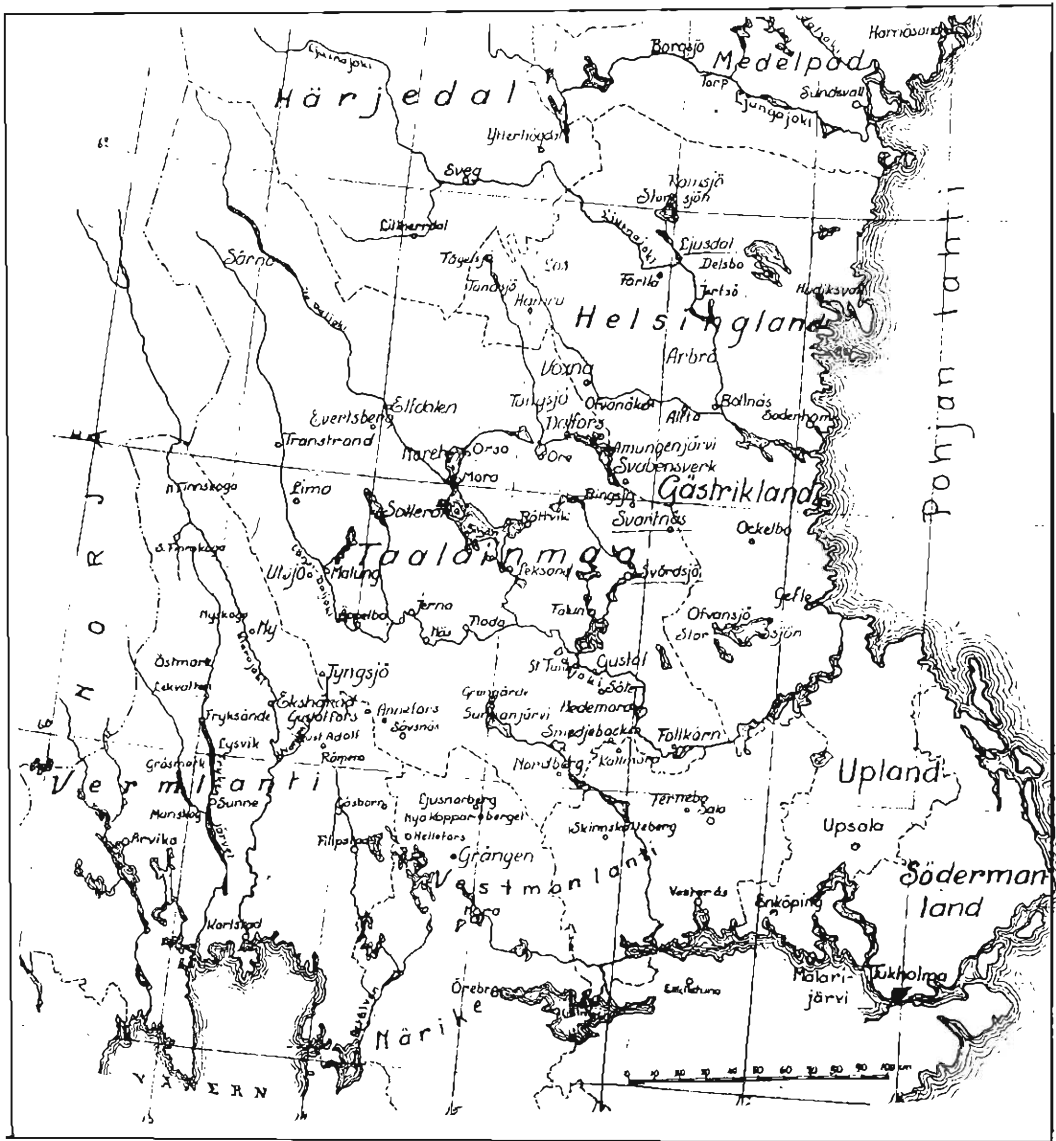
Ångermanlannin Mulltrån seurakunnan kappalainen, filosofian tohtori Erik Modin (1862-1953) tunsu kotiseutunsa Ångermanlannin Tåsjön suomalaismetsät ja oli kiinnostunut suomalaisista. Kun hänestä tuli 1890 Linsellin komministeri Härjedalenissa, alkoi hän kerätä kotiseututietoutta ja julkaisi melko laajan tutkimuksen alueen nimistä ja ääntämisestä ja liitti tutkimukseen myös asutuskertomuksia. Tutkimuksista ilmenee, että Härjedalenissa on ollut suomalaisasutusta ainakin 1600-luvun alkupuolelta lähtien.²

Ångersjön seurakunnan alueelta mainitaan jo 1273 nimi Finsåsen. Yleensä ruot-

Rovasti Alpo Mustonen asuu nykyisin Ruotsissa. Hän on tutkinut Ruotsin suomalaisasutusta yli 30 vuotta.

sinkielinen paikannimien etuliite Fin- tai Finn- merkitsee suomalaisasutusta. Koska nyt Härjedalenissa on vanhempina aikoina ollut lappalaisasutusta ja koska Norjan pohjoisimman osan nimenä on Finnmark fylke, joka suuressa määrin on ollut lappalaisten asuttamaa, liittää Modin nimen lappalaisiin.³ Tosin niin Ruotsissa kuin myös Suomessa yleensä lappalaisten asumat alueet ovat saaneet etuliitteen Lapp-, kuten esim. Lapinvuori, Lapinkorpi jne., Ruokolahdella mm. Hauklappi, joka kuvastaa lappalaisten tapaa maksaa verot kuivattuina kaloina ym luonnontuotteina.

Vanhimmat asiakirjatiedot suomalaisasu-
suksesta ovat 1600-luvun alkupuolelta.
Ytterhögdalin seurakunnassa vuoden
1635 vaiheilla on mm. viisi talonpoikaa an-
tanut luovutuskirjalla suomalaisille Grels
Er(ik)ssonille ja Eskil Larssonille viittä ruis-
tynnyriä vastaan metsäalueen. Tästä on
syntynyt riitoja, joista asiakirjassa nyt sovi-
taan.⁴

Sadoissa kertomuksissa Ruotsin van-
hempaa suomalaista väestöä kuvataan

kookkaiksi ja roteviksi ja sanotaan monien
eläneen vanhoiksi. Kaskiviljely oli voimia
kysyvää, puut kaadettiin kirveellä eikä sa-
haa käytetty, lisäksi Ruotsin metsät ovat
hyvin kivisiä.⁵

Grels Er(ik)sson on tutkimuksen mu-
kaan tullut Härjedaleniin 60-vuotiaana ja
elänyt 120-vuotiaaksi ja Eskil Larsson
112-vuotiaaksi. Eskilin pojanpoika Jon
Eskilsson oli kuollessaan vain 72-vuotias.
Hänen kuolemansa tapahtui vuonna 1786

ja hän näyttää olleen tällä seudulla viimeinen, joka puhui suomea.⁶ Miehet olivat lähtöisin Rautalammilta, joka tänä aikana oli jättiläisseurakunta Suomessa. He olivat ensin tulleet Björnberg(et)iin, mutta muuttaneet sittemmin paremmalle viljelysalu- eelle Husköl(e)niin. Tänne syntyi ajan mit- taan neljä suomalaistaloa: Väst i gården ja Hern i gården ensin ja myöhemmin Bac- ken ja Hansbacken. Koska suomalaiset olivat yleensä runsaslapsisia, niin jo näis- sä taloissa asui melkoinen suomalais- joukko.

Kvarnbäckenissä tai Storbäckenissä on suomalaisilla ollut mylly. Myöskin Sjuggul- åsen on ollut suomalaisten asuttama ja Svegin seurakunnassa on ollut suomalais- talo Gammel-Remsen.⁷

Ruotsin suomalaismetsiin liittyy paljon tarinoita. Kerrotaan mm., että kun kaksi suomalaismiestä raivasi kaskea Björnber- getissä he kuulivat naisten huhuilua. Toi- nen tuumi, että jos oltaisiin Suomessa, niin hän uskoisi vaimonsa Maalinin huhuile- van. Toinenkin oli erottavinaan huhuilusta vaimonsa äänen. He vastasivat tuohitorvel- la ja vähitellen naiset tulivat näkyviin, ja siinäpä olivat miestensä jäljessä tulleet vaimot, jotka pian tarttuivat kuokkiin ja kir- veisiin ja ryhtyivät työhön.

Tämä on suomalaisseuduilla yleinen kulkutarina, joka eri muodoissa liittyy sii- hen, että usein miehet kulkivat edeltä et- simässä sopivaa asuinpaikkaa ja alkoivat siellä työt. Vaimot seurasivat perässä kar- jan ja lasten kanssa. Näin on luultavasti paljon tapahtunutkin, mutta usein miehet hakivat perheensä vasta sitten kun olivat päässeet asumisen alkuun.⁸

Svegin kirkolla on paikka nimeltä Finn- backen, jossa olivat Huskölnin suomalaisten kirkkotallit. Svegissä on myös kylä Mosäter eli Mosätt (kankaalla sijaitseva karjamökki). Täällä on kukkula, jonka nimi on Finnsäggen (äggen merkitsee tässä tapauksessa teräväselkäistä harjannetta). Tämä on ilmeisesti ollut vanha suomalaisten asuin- ja metsästyspaikka.⁹

Lillhardalissa Olingsdalin alueella on

Storsveberje (Suurkaskenvuori), jonka suomalainen on raivannut. Hän oli lähtöi- sin Fågelsjöstä ja tarinan mukaan kylvi tynnyrin ruista, josta sai hyvän sadon. Toi- sen suomalaisen varastaessa vilja-aitasta viljaa, viljelijä pelotteli häntä sanoen: "Älä tule tänne enää, muuten karhu repii si- nut." Yleisen uskomuksen mukaan suo- malaiset voivat noituudella nostattaa kar- hun avukseen tarvittaessa.¹⁰

Gåssjön kylä, Ytterhögdalenin seura- kunnassa on tutkimusten mukaan en- simmäinen suomalaisten asuttama alue Härjedalenissa. Modin arvelee nimen ole- van väännös toisesta väännöksestä: Gomsö, jonka alkusanana taas olisi suomalainen nimi Kumpusuo. Ensimmäi- nen asukas, Per Mattson, on tullut alueelle Kustaa II Adolfin aikana Savosta ja paikan omistuskirja on päivätty 23.6.1636.¹¹

Kylän alueella on säilynyt eräitä suoma- laisperäisiä nimiä. Pasklamp vain on sel- vimmin suomea. Muita suomalaisperäisiä nimiä ovat mm. Hänalamp ja Hänasuo (Heinälampi ja Heinäsuo). Panjalamp, jos- sa Modinin mukaan sana Panja olisi alku- aan suomalainen mitta: panni, pannin kyl- vöala oli 1/2 tynnyrialaa. Toisaalta on myös esitetty, että Panja-sana voisi liittyä pantti-sanaan.¹²

Råmyraan, aivan Färilan seurakunnan rajalle rakensi torpan vuonna 1843 Erik Mickelsson, joka oli syntynyt suomalaisis- ta vanhemmista Björnbergetissä vuonna 1799. Puutavaraliike Marma-Långrörs AB entisöi torpan vuonna 1943. Tutkimusten mukaan alueella olisi ollut useampiakin samalla nimellä tunnettuja torppia.¹³

Huskölniä on myös kutsuttu nimellä Finnan (= Finnarna). Toinen suomalaista- sutus on ollut Ljusnan-joen rannalla ja sen asukkaita kutsuttiin nimellä Åfinnarna (Jo- en suomalaiset). Husköl(e)n nimi johtuu siitä, että harju, jota nimi tarkoittaa on talon harjan muotoinen.¹⁴

Suomalaiset ovat olleet kuuluisia paitsi metsästystavoistaan myös mm. hiihtotai- dostaan. Ol-Pels, suurmetsästäjä 1700- luvun lopulta, Stensån kylästä Ytterhögda-

lenista ja Lillhärdaalin Felas-talon suomalaisperäinen metsästäjä-hiihtäjä ovat olleet erinomaisia esimerkkejä tästä.¹⁵

Kaikesta päätellen suomalaiset Härjedalenissa ovat olleet yleensä hyvin toimeentulevaa väkeä. Jotkut varakkaitakin. Suorastaan rikas on ollut Rems tai Gammel-Rems Svegin seurakunnassa. Hän on saanut nimensä talonpoika Olof Olofssonista, jota nimitettiin Stor-Remsen- tai Gammal-Remsen -nimellä. Tämä suomalainen eli 1600-luvun puolivälissä. Rem merkitsee vuorenharjannetta. Hänen isovanhempansa lienevät olleet ensimmäiset suomalaiset asukkaat täällä.

Stor-Remsenin vanhemmat olivat Jo ja Annika, jotka näyttävät olleen hyvin tunnettuja paikkakunnalla. Stor-Remsenillä oli kaksi poikaa: Olof ja Märten. Näistä Märten oli enemmän maanviljelijä ja Olof aluksi metsissä viihtyvä. Märten rakensi uudistalon Skogarvalleen ja sen seurauksena myös Olof antautui kotitöihin. Hän rakensi komean nykyaikaan säilyneen talon: Stor-Remsen stuga.¹⁶

Olof oli uskomattoman voimakas ja työtarmoinen. Tarina kertoo hänen päivässä rakentaneen 7 latoa raiviolle, jonka nimi oli Öst mä bättjen. Kerran taas hän eräänä lauantaiaamuna kulki Bjartanin suoniitylle ja rakensi sinne niittövälle tuvan: Storstörese, jossa Modinin aikana vielä asuttiin heinäaikaan. Sitten hän palasi kotiin ja pukeutui kirkkoasuun, kulki Överbergin suuntaan 15 km ja hakkasi samalla rankoja kapulatieksi kirkkoon. Hänen sanotaan olleen suuren leikinlaskijan, jolla oli kaikenlaisia "vehkeitä". Voimiaan Olof koeteli usein Överbergetin Vallgårdenin isännän Olof Pålssonin kanssa, joka oli suomalaista sukua ja jonka lisänimi oli Tvär-gubben.¹⁷

Härjedalenin suomalaisten keskuudessa ja laajemmaltikin sai 1700-luvun jälkipuoliskolla jalansijaa vanhapietistinen, uskonnollinen ja hurmoksellinen liike. Nämä liikkeet esiintyivät myös Suomessa ja olivat yleensä kirkolle ja papistolle vihamielisiä. Ruotsissa keskuspaikaksi

muodostui Fågelsjön seutu, josta liike levisi mm. Lillhärdaaliin. Myös Svegin suomalaisia liittyi mukaan näihin liikkeisiin. Turhaan yrittivät useammat papit tukahduttaa liikkeitä, vasta Moran kunnan komministerin Samuel Gezeliuksen onnistui rauhoittaa suomalaiset vuonna 1780.¹⁸

Nämä välähdykset suomalaisista Härjedalenissa, jotka Modin on muiden tutkimustensa ohella kerännyt, todistavat melkoisesta suomalaisjoukosta tällä alueella. Mikäli hän olisi keskittynyt vain suomalaisasutuksen kartoitukseen, hän olisi saanut varmasti huomattavasti enemmän tietoja, koska hänen aikanaan oli vielä runsaasti perimätietoa jäljellä.

Kirjallisuusviitteet

1. Axel Hambræus: Finnmark och fäbod. Andra Upplag. Stockholm 1963, s. 17: "Ty under de många krigen var det bara fem mil till danska gränsen vid Härjedalen. Det landskapet har sitt namn efter Härje å och var danskt ända till freden i Roskilde 1658. Den omständigheten att det i Härjedalen ej finns några finnbyar och inga finska geografiska namn tyder på att finnarnas invandring i Sverige torde vara avslutad i mitten på 1600-talet."
2. Erik Modin, Härjedalens ortnamn och bydsägner. Tredje tillökade och illustrerade upplagan. Stockholm 1949. Modinilla oli tavattoman laaja tuotanto ja hän toimi yhteistyössä aikansa tunnettujen tiedemiesten kanssa.
3. Modin, s. 297.
4. Modin, ss. 278-279, jossa asiakirjan jäljennös. Tietolähteenä mainitaan inspektor Halvar Borg Tevansjösta, jolta Modin on saanut arvokkaita tietoja myös vanhemmista Ytterhögdalenin oloista.
5. Modin, s. 280.
6. Modin, s. 278 ja 280, Greis Ersson (lähteessä Grez Eriksson) on vuosina 1623-1633 asunut Björnbergissä ja ostellut ruista mm. kirkonkylästä, Östansjösta ja Kårbölestä, todennäköisesti toisilta suomalaisilta.
7. Modin, s. 285.
Kaskiviljelystä ks. Petrus Nordman: Finnarne i Mellerste Sverige. Helsingfors 1888, ss. 40-63 sekä Helmer Linderholm: Sveriges finnmarker. Stockholm 1974, ss. 15-23; 30-32.

Grels-nimestä ks. Roland Otterbjörk: Svenska förnamn. Stockholm 1979. Nimi esiintyy Suomessa vuonna 1499. Se tulee nimestä Greger joka taas tulee nimestä Gregorius (nykyisin nimimuodot Reijo, Reko).

8. Modin, s. 279.
9. Modin, ss. 66-67; 284.
10. Modin, s. 52, vrt. myös Petrus Nordman, ss. 110-115.
11. Modin, s. 275.
12. Modin, passim; Iso Tietosanakirja, osa IV. Helsinki 1963, s. 926.
13. Modin, s. 276.

14. Modin, s. 277.
15. Modin, s. 140 ja 272.
16. Harry Ljungberg: Vägvisare. Sverige i kartor och text. Örebro 1975, karttalehti 71; Modin, s. 71.
17. Modin, ss. 71-73.
18. Hans Lidman: Finnskog. Uddevalla 1985, ss. 136-144; K.A. Gottlund: Ruotsin suomalaismetsiä samoilemassa. Jyväskylä 1985, ss. 112-113. Gottlundin matkakertomuksesta näkyy, että Fågelsjön uskonnollinen lahkoliike ei ole päättynyt v. 1780 vaan sitä on ilmeisesti esiintynyt myöhemminkin.

